

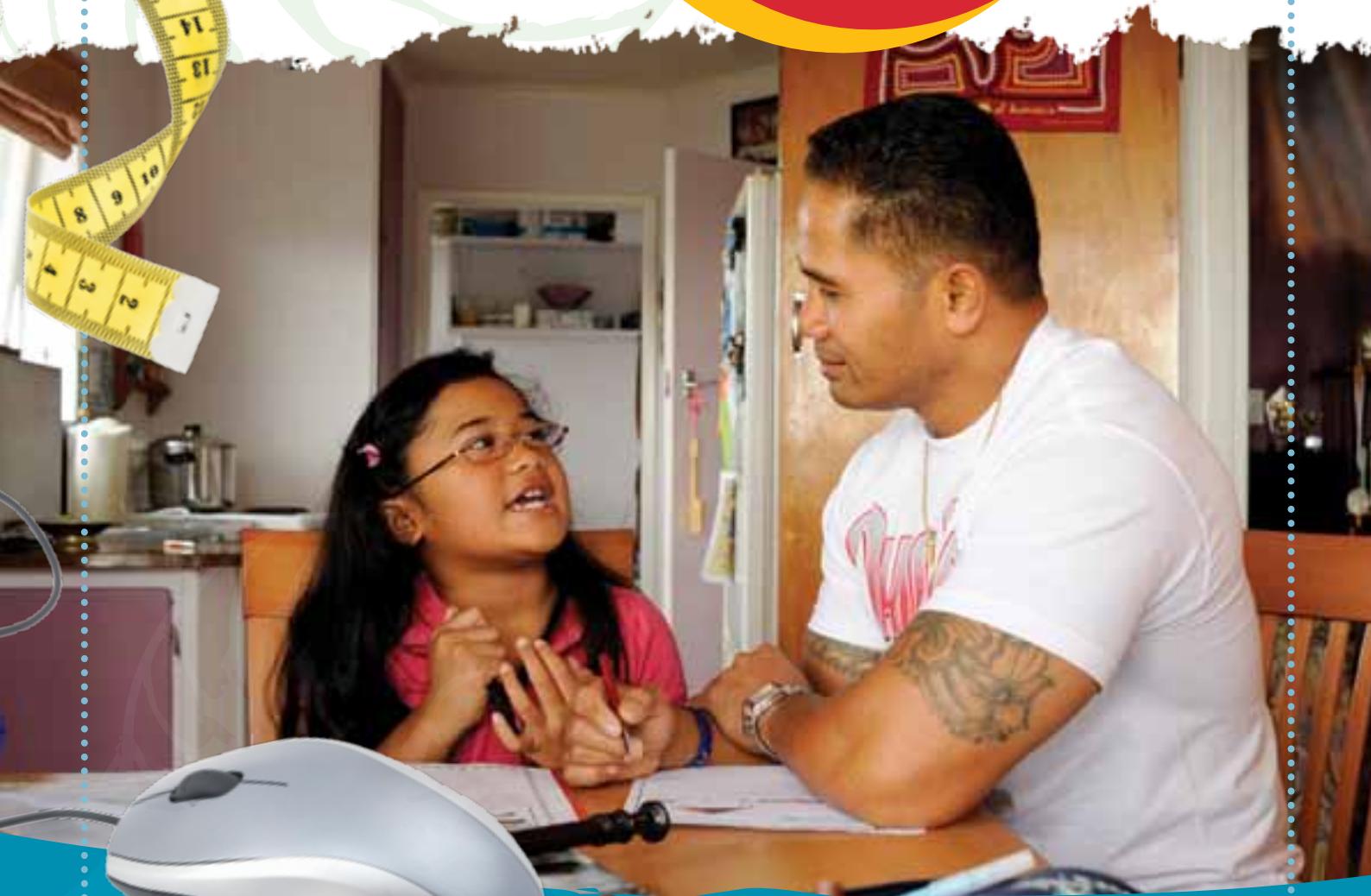
Mo mātua, 'āiga ma tagata lautele

GAGANA SĀMOA

LAGOLAGOINA O A'OA'OGA A SI AU FANAU I LE

FAITAUTUSI, TUSITUSI MA LE MATEMATIKA

MAI LE TAIMI 'UA FĀNANAU MAI
E O'O ATU I LE FA'AII'UGA O LE YEAR 8

LAGOLAGOINA O A'OA'OGA 'ĀMATA A SI AU FANAU

MAI I LE TAIMI 'UA FĀNANAU MAI E O'O ATU I LE
TAIMI 'OLE'A 'ĀMATA AI A LATOU Ā'OGA

'O le fa'atupuina o le fiafia
o si au tama e a'oa'oina,
'o se gaoioiga fai fa'atasi
ma fiafia ai mātua, 'āiga
ma tagata lautele.

Faitautusi, tusitusi ma le matematika

'O le faitautusi, tusitusi ma le matematika 'o 'aulala ia e fa'amāsanai ai le talanoa, manatu ma le fe'au. 'O vāega tāua ia o le olaga i aso ta'itasi. 'Ina 'ia lelei i le faitautusi, tusitusi ma le matematika e tatau ona 'āmata mai i le fanau mai. 'O tamaiti laiti e a'oa'o mai le faitautusi, tusitusi ma le matematika mai mea 'uma latou te va'aia ma fai.

'O mātua, 'āiga ma tagata lautele e iai a latou vāega tāua 'olo'o faia i a'oa'oga o a latou fanau 'a'o tuputupu a'e i latou. E tele 'aulala e mafai ona fesoasoani ai i si au tama ina ia maua tomai i le faitautusi, tusitusi ma le matematika. E 'āmata mai i le taimi na fānanau mai ai.

Faitautusi

'A'o läiti i latou, e a'oa'oina tamaiti ina ia lelei i le 'faitautusi' ma mālamalama – i le tele o tusitusiga 'ese'ese, o mea e va'aia ma fa'ailo ma fa'ailoga. 'O le taimi lava lena, 'olo'o latou a'oa'oina ai 'upu ma tusi e mafai ona mālie, fa'ato'afilemu, fa'amafanafana, ma le tele o fa'amatalaga ma le fa'aosofia.

0-1 tausaga le matua

- Fa'aali ni tusi ata i si au fanau ma faitau i ai ina 'ua fa'ato'a fānanau mai – 'ole'ā fesoasoani ina ia fiafia 'umi i le faitautusi. Talanoa i ata. E o'o atu i le 6–9 masina, 'ua 'āmata ona iloa e pepe ata o mea e māsanai ai.
- Luelue si au pepe i le pa'o, usu se pese ma fa'amatala ia te ia se solo.
- Fa'aaoğā lou leo e fa'amālie ai pe'ā toe fai 'upu po'o le leo o si au pepe.

ma fale'oloa 'olo'o 'e fa'atau ai mea 'ua fa'aaoğā pe fesili i lou 'āiga po'o tagata lautele po'o i ai ni tusi latou te lē toe mana'omia.

Tu'u i si au fanau le filifiliga o tusi e "fiafia i ai" – latou te fiafia e fa'alogo so'o i ai.

Taofi le faitauga pe'ā le toe fia fa'alogi i ai – ia avea le faitautusi ma mea malie a le 'āiga e fai i taimi 'uma.

1-3 tausaga le matua

- Usuusu ni pese mai le taimi 'a'o 'e la'iiti.
- Alu so'o i le faletusi.
- Fa'atau tusi mai le tusi 'olo'o fa'atau e tagata 'olo'o lomia tusi

Fa'aauau pea ona
tou faitautusi
fa'atasi 'a'o
tuputupu pea
si au fanau.

3-5 tausaga le mātutua

- Fa'amatala ni tala ma usu ni pese mai le taimi 'a'o e la'iiti. Fetufaa'i le faitauga, fesuisua'i pe va'ai pe mana'o si au fanau e faitau pe faitau i ai le tusi i lenei aso.
- Fai ma faitau fa'atasi le tala. Toe faitau fa'atele le tala 'ua filifili e si au fanau pe'ā manana'o e fa'alogi i ai. Usu pese, fai se tauloto, ma se solo fa'atasi, fatu se tou lava pese a le 'āiga fa'apea se solo.

Matamata fa'atasi i tusi.
Fa'amālosi i tagata 'uma
o le 'āiga e 'auai ma
fiafia e faitautusi fa'atasi
ma si au fanau.

'O le a'oa'oga i totonu o 'ā'oga 'āmata

'O le faitautusi, tusitusi ma le matematika o vāega māsanai ia o le a'oa'oga ma le tomai o tamaiti i aso ta'itasi i totonu o 'ā'oga 'āmata.

'O tamaiti 'olo'o sa'ilili, fa'amāsanai ma su'esu'e manatu e uiga i le faitautusi, tusitusi ma le matematika i le 'ā'oga 'āmata ma le 'āiga.

'Afai 'olo'o iai si au fanau i se 'ā'oga 'āmata, e mafai ona e fesoasoani i lou fa'asoas i faiā'oga ni mea o matauina i si au fanau

i le 'āiga. Fesili i ai po'o a ni mea 'olo'o latou matauina fa'apea fo'i ona latou fa'amalosi'au i le fiafia o si au fanau i le faitautusi, tusitusi ma le matematika.

'Āfai 'e te fia iloa atili pea pe fa'apefea ona e fesoasoani i si au fanau i latou a'oa'oga po'o le alu i luma o a latou taumafaiga, fesili i o latou faiā'oga. Latou te fiafia e fesoasoani atu.

Tusitusi

'A'o läiti i latou e fa'asolosolo lelei pea tamaiti i le fa'amatalaina o o latou manatu, mafauauga, lagona ma mea e māsanai ai i 'aulala 'ese'ese. 'O le talatalanoa ma tusitusi ata o ni väega ia se lua o nei 'aulala, peita'i 'olo'o a'oa'oina fo'i tamaiti 'ia mafai ona latou faia o "fa'ailoga" e mafai ona "faitau" e isi tagata ma mālamalama ai.'

'O le 'āmataga lena o le tusitusi.

- Faia o mata'itusi o le pi tautau mai so'o se mea, mo se fa'ata'ita'iga, ma'a, poloka, fa'amau, atigi.
- Talanoa e uiga i mata'itusi i igoa o si au fanau ma po'o fea e sau ai lona igoa.
- Fesoasoani e fai se tusi e tu'u ai ata. Fa'amalosi'au ina ia latou tusia ni tala i lalo o ata ma talanoa atu ia te oe e uiga i ai.
- Tu'u ni māneta o mata'itusi i luga o lau pusa 'aisa.

'O le a'oa'oga i tausaga tau 'āmata, e ala mai lea i le ta'alo - 'ia fa'amālie ta'alogia ma taumafai ia fai ma māsanai le ta'a'alo fa'atasi.

Matematika

'O aso 'uma lava e maua ai ma fa'aaogā e tamaiti ni tomai fa'amatematika.

E mafai ona e lagolagoina o latou mālamalama'aga ma talitonuga i le matematika i lau fesoasoani atu ia o latou iloa ta'iala, foliga o mea, le lapopo'a, fa'atulagana ma nūmera, po'o fea lava e te iai ma 'ia fa'aaogā tomai fa'amatematika iā latou ta'alogia, mea e fiafia iai, ma a latou gaoioiga i aso ta'itasi.

E tāua i si au fanau ona fa'amāsanai i fuainūmera 'auā e o'o atu ai i le tele o isi tomai o le matematika.

E māsanai ona faitau muamua e tamaiti fuainūmera 'ae lē mālamalama po'o ā o latou uiga:

- Faitau mai le tasi e o'o atu i le lima i tamatama'ilima ma tamatama'ivae, i mata'itusi o o latou igoa.
- Usu se solo ma pese e aofia ai fuainūmera.
- Faitau ma savali, fai fa'amau, seti le laulau, fa'atumu a latou pusa mea'ai.
- Fai fa'atasi le jigsaw puzzle ma si au fanau.
- Fai igoa o foliga i le fale: se fala lapotopoto mo le laulau'ai, se mea tu'u ata laumiumi, se pusa fa'atafafa.
- Fa'atutusa o mea – totini, ofu moe, luga ma lalo, se'evae.

la mano le māfua'aga o le fa'aaogāina o le matematika.

Lagolago le a'oa'oga o si au fanau i le aumaia o le matematika i totonu o mea 'ua 'uma ona latou faia.

- Faitau leotele le aofa'iga o sitepu, faitau le aofa'i o ta'avale momu/lanumoana latou te va'aia.
- Ta'aalo i ta'alogia e fai i le pelē ma pepa malō e fa'aaogā ai nūmera.
- 'O ai e pito i sili ona 'umi?
- Fa'atutu fa'afeua'i tua o si au fanau ma a latou uo po'o 'āiga e va'ai ai po'o ai e 'umi ma le pu'upu'u.

Fesoasoani ina ia a'oa'o si au fanau e leotele le ta'uta'u so'o o fuainūmera - fa'aaogā le gagana e sili lona aoga mo 'oe ma si au fanau. 'O le faitauga latou te faia i aso 'uma o le olaga e fesoasoani ia latou mālamalama i nūmera.

Fa'aali lou fiafia i tusigāata ma mea o "tusia" e si au fanau. 'Āfai 'e te lē mālamalama i a latou ata po'o le tala, fesili i ai. 'Aua 'e te popole po'o a foliga o a latou tusitusiga, 'o mea 'olo'o tusitusi o le mea tāua lea.

A'oa'oga i le ā'oga

'A iloa lelei e faiā'oga tamaiti, ona mafai lea ona lelei le lagolago o le a'oa'oina o tamaiti. 'O se la'asaga tāua muamua o le iloa lea e le faiā'oga o si au fanau pe'ā 'āmata le ā'oga. E mafai ona e fesoasoani pe'ā talanoa i le faiā'oga e uiga i mea e fiafia ai si au fanau, mea e fa'aosofia ai ma mea e naunau e fia iloa.

'E tele faiā'oga e fiafia i mātua e fefā'asoaa'i fa'amaumauga (portfolio) o a latou fanau mai i le taimi fa'ato'a tau 'āmata ai a'oa'oga 'āmata. 'O nei fa'amaumauga ma mea ā'oga e mafai ona fesoasoani i le fa'afaigōfieina o le 'āmataga o le ā'oga 'auā e mafai ona fefā'asoaa'i e tamaiti ma faiā'oga, ma e mafai ona latou faitau ma toe faitau.

'A 'e mana'omia nisi fa'amatalaga e uiga i fesoasoani mo le faitautusi, tusitusi, po'o le matematika fa'atasi ma si au fanau, po'o le alualu i luma o taumafaiga a si au fanau, fesili ia latou faiā'oga. Latou te fiafia e fesoasoani atu.

FAITAUTUSI

READING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le
Reading Standard ina 'ua 'uma le tasi
tausaga i le ā'oga...

'ole'ā ia faitauina tusi i le vāega lanu green o le uili o la'asaga 'ese'ese o le faitautusi.

'Ole'ā mālamalama si au tama i tala e faitau ai, fa'aaogā le tele o 'upu 'ua 'uma ona ia iloaina, ma 'ole'ā mafai ona siaki po'o alu lelei lana faitautusi – e pei o le tautala.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- mālamalama ma tautala e uiga i tala na ia faitau i ai
- fetufaa'i ma isi tagata i vāega e sili ona fiafia i ai
- fa'aaogā vāega o fa'aputuga upu ua ia iloaina e siaki ai pe fau ai nisi 'upu fou
- iloa ma fa'aaogā le tele o 'upu fa'aaogā so'o
- faitau fa'amalū
- fiafia e faitau ma fo'ia ni fa'afitauli o le tala a'o faitau.

MATEMATIKA

MATHEMATICS STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le
Mathematics Standard ina 'ua 'uma
le tasi tausaga i le ā'oga...

'ole'ā ia galue i le la'asaga 'āmata o le curriculum level 1 ma maua ai tali o fesili e fa'aaogā ai le fa'atupula'ia o lona mālamalama i le number, algebra, geometry, measurement ma le statistics.

E ono mafai e si au tama ona faitau mai le 1 e fa'aaogā ai ona tamatama'ilima po'o ni mea va'aia e sa'ilii ai tali o fesili. E ono 'āmata ona faitau si au tama i lona ulu ma 'āmata ona iloa le fa'asologa o fuainūmera e pei o le $3 + 2 = 5$.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- fo'ia fa'afitauli o le matematika e fa'aaogā ai nūmera e o'o atu i le 10, ona toe fa'asolo atu lea i le 20
- faitau i luma ma tua i nūmera e o'o atu i le 20, ona toe fa'asolo atu lea i le 100 ma maitau nūmera e muamua ma le mulimuli i so'o se nūmera e avatu

'O le uili lanu o la'asaga 'ese'ese o le faitautusi e 'āmata mai i le lanu magenta i le vāega e faigofie ai tusi, ona fa'asolo atu lea i lanu red, yellow ma le blue e o'o atu i le green, ma fa'asolosolo atu ai ina faigatā ma sili ona fa'ateleina le lavelave i lanu ta'itasi. 'Ole'ā o'o atu si au tama i vāega o le lanu orange ma le gold i lona tausaga lua ma le tolu i le ā'oga.

TUSITUSI

WRITING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Writing
Standard ina 'ua 'uma le tasi tausaga
i le ā'oga...

'ole'ā ia tusitusi i totolu o le curriculum level 1.

'Ole'ā fa'avae tusitusiga a si au tama i ni mafua'aga 'ese'ese i vāega 'ese'ese o le ta'iala. 'O nisi o tusitusiga 'ole'ā ia faia o ni lipoti e uiga i se asiasiga (saienisi tau tagata) po'o le tausiga o se fagafao (saienisi) 'Ole'ā mafai ona faitau pe talanoa si au tama e uiga i mea na ia tusia.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- fa'aali mai lona mafai ona fuafua se mea e mana'o e tusi mai lana talanoaga, lolomi pe fa'a'upu
- fa'afetaui lana tala i mea māsanī i aso ta'itasi
- fa'aaogā ni 'upu se tele na te iloaina mai le faitautusi.

'Ia tausisi i le nūmera

I le taimi o le tausaga muamua o si au tama i le ā'oga, e tusa e 60–80 pasene o le taimi a'oa'oina o le matematika e a'oina ai le nūmera.

- su'esu'e i fa'ata'atiaga, foliga/tino ma le fua
- fa'aputuputu ma fetufaa'i mea va'aia
- talanoa e uiga i le mea o iai o ia, pe na fa'apefea ona o'o atu ma po'o fea e alu i ia – "O lea ou te i luma o le la'au", "O lea 'ou te i tua o 'oe"
- sa'ilii ni mea moni pe'a fesili ma tali ia fesili (mo se fa'ata'ita'iga, e fia nofoa o lo'o i totolu o le potu ā'oga?).

LAGOLAGOINA O LE A'OA'OGA A SI AU TAMA

ILE 'ĀIGA

Faitautusi

- 'O le faitautusi i le fale e tatau ona malie ma faigofie – se mea e te lua naunau i ai, 'o se taimi e talie ma talanoa ai.
- 'O tamaiti 'uma e fiafia e faitau atu ia latou, ia faitau so'o i si au fanau – tala, imeli. Faitau i le gagana e sili ona aogā mo oe ma si au fanau.
- Asiasi fa'atasi i le faletusi ina ia fesoasoani i le filifiliina o a latou tusi e fiafia i ai e fa'asoa.
- Ususu pese ma toe fa'amatala ni tala (tala tu'u) mai le taimi 'a'o 'e la'itiiti.

Tu'u le avanoa i si au fanau e feso'ota'i ai mea na faitau ai ma o latou lava olaga. Fa'amanatu 'iā i latou se mea 'ua latou faia pe a tutusa ma se mea o tupu i le tala.

'O le talanoa ma si au fanau e lelei tele mo lo latou a'oa'oina i so'o se matua. Fa'aaogā 'uma au gagana muamua ma le Igilisi – 'oleā lava le gagana e aogā mo oe ma si au tama.

Matematika

- Nonofo fa'atasi ma si au fanau ma fai se jigsaw puzzle, pelē suipi, poloka fau mea ma ta'aloga i luga o pepa malō.
- Fai i si au tama e faitau pe fia tagata 'ole'ā ō mai mo le mea'ai o le afiafi/mālū o le taeao/mea'ai o le aoauli.
- Fai i si au tama e tu'u 'uma pea se'evae i luma/tua o le faioto'a, ona faitau fa'atasi lea pe fia tagata 'olo'o i totonus o le fale.
- Usu fa'atasi se pese e faitau ai nūmera.

Tusitusi

- Fesili i si au fanau e tusi se tala e uiga i ata na latou tusia – i luga o le pepa po'o le komepiuta. Fai i ai e fa'amatala atu ia te 'oe le tala ma, 'afai e manana'o ia te 'oe, ia e tusi le tala i lalo ifo o a latou tusitusiga.
- Galulue ma tamaiti e fai ni foliga va'aia o mata'itusi i le 'ea po'o le vaita'ele, po'o luga o se mea malō.
- Fesoasoani ina ia latou faia se tusi e tu'u ai ata. Fa'amalosi'au ina ia latou tusia ni tala i lalo o ata ma talanoa atu ia te 'oe e uiga i mea na.

Talanoa e uiga ia latou tusitusiga. Talanoa i mata'itusi 'olo'o i totonus o igoa o si au fanau.

Fa'aaogā 'ia tele 'upu fa'amatematika 'a'o ta'a'alo si au fanau ina ia fa'atupula'ia lo latou mālamalama o le matematika mai i le 'āmataga ("luga", "lalo", "muamua, lua, tolū", "ta'amilo", "va", "muamua", "mulimuli"). E lelei ona fa'aaogā lau gagana muamua.

'E te fia maua nisi fa'amatalaga?

Mo nisi fa'amatalaga ma ta'iala i le a'oa'oga a si au tama ma mea 'ua ia 'ausia, e mafai ona e talanoa i lona faiā'oga.

FAITAUTUSI

READING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Reading Standard ina 'ua 'uma le lua tausaga i le ā'oga...

'ole'ā ia faitauina tusi o le vāega lanu turquoise o le uili o la'asaga 'ese'ese o le faitautusi.

'Ole'ā 'aumai e si au tama i le fale ni tusi o tala fatu ma tala o ni mea moni. 'Ole'ā 'u'umi ni tala e maua ai ma e ono pipi'i mai ai ni ata fa'asino 'upu, nai 'upu māsanī, nai 'upu fou mo ulutala ma le gagana e fa'amatalatala ai.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- fa'aaoġā lona iloa o mata'itusi ma 'upu ina ia iloa ai ona faitau ni 'upu fou
- faitau fuai'upu 'ato'atoa e aunoa ma ni malologa tetele, ma fa'aaoġā fa'ailoga 'ese'ese, ina ia lagona atu le alu lelei o le faitauga ma manaia
- iloa pe'a ia faia ni mea sesē tāua ('aemaise lava pe 'āfai 'ua fa'alogoina 'ua le feso'ota'i 'upu) ma iloa ona toe fa'asa'o, i le tele o taimi
- fa'aaoġā fa'ailo, paluni o tautalaga (speech bubbles), siata (charts) ma fa'amatalaga fa'atulagaina (tables) e fesoasoani ai ina ia mālamalama o ia i le tala
- faitau lēmū na'o ia
- iloa pe se tala e mo'i pe fatu, manatua vāega tāua o le tala, ma mafai ona sa'ilī vāega e tali ai fesili.

MATEMATIKA

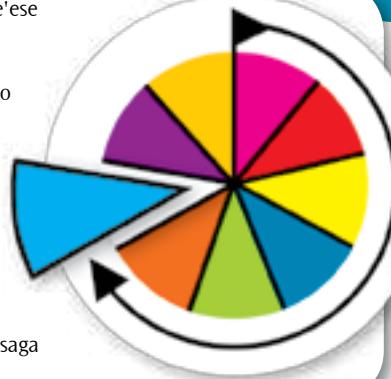
MATHEMATICS STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Mathematics Standard ina 'ua 'uma le lua tausaga i le ā'oga...

'ole'ā ia galue i totonu o le curriculum level 1 e fō'ia fa'afitauali e fa'aaoġā ai le fa'atupula'ia o lona mālamalama i le number, algebra, geometry, measurement ma le statistics.

Ole'ā faitau si au tama i luma ma tua, i totonu o lona ulu, mai le nūmera sili ona lāpo'a, nai lo le 'āmata mai i le tasi. E ono fa'aaoġā e si au tama ona tamatama'ilima ina ia fesoasoani ia te ia e maitau fuainūmera.

'O le uili lanu o la'asaga 'ese'ese o le faitautusi e 'āmata mai i le lanu magenta i le vāega e faigofie ai tusi, ona fa'asolo atu lea i lanu red, yellow, blue, green ma le orange ma o'o atu ai i le turquoise, ma fa'asolosolo atu ai ina faigatā ma sili ona fa'ateleina le lavelave i lanu ta'itasi. 'Ole'ā o'o atu si au tama i vāega o le lanu purple ma le gold i lona tausaga tolu i le ā'oga.

TUSITUSI

WRITING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Writing Standard ina 'ua 'uma le lua tausaga i le ā'oga...

'ole'ā ia tusitusi i totonu o le curriculum level 1.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- tusi ni tala fa'apea isi itua'iga o tusitusiga e mafai ona ia fa'aaoġā i le ā'oga ma le aiga. E aofia ai fa'atonuga faigofie, fa'amālamalamaga o mea na tutupu ma le 'aulala na tupu ai, fa'amatalaga faigofie o tagata, ma mea 'ua ia faia ma va'ai i ai, iloa pe fatu
- fa'aaoġā sa'o piliofa (,), fa'ailoga fesili ma mata'itusi lapopo'a i le tele o taimi
- sipela sa'o le tele o 'upu, ma taumafai e tusi ni 'upu fou e fa'aaoġā ai mea 'ua ia iloa e uiga i 'upu e tutusa uiga
- tusi fa'a'u'umi fuai'upu ma fa'aaoġā ni 'upu feso'ota'i faigofie ("e pei", "ma") e soso'o fa'atasi ai fuai'upu.

'Ia tausisi i le nūmera

I le taimi o le tausaga lūa o si au tama i le ā'oga, 'ole'ā 60–80 o le taimi a'oa'oina o le matematika e fa'apitoa lava i nūmera.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- fō'ia fa'afitauali e fa'aaoġā ai nūmera e o'o atu i le 100
- faitau ta'i 2, 5 ma le 10, luma ma tua
- sa'ilī le $\frac{1}{2}$ ma le $\frac{1}{4}$ o mea va'aia faigofie ma seti o mea va'aia
- fa'avasega mea va'aia i fa'aputuga māsanī ma fa'amatala mea 'ua na faia
- fesili ma tali ma fa'alauiloa mea 'ua ia maua
- avatu ma mulimuli i fa'atonuga
- fua mea va'aia e fa'aaoġā ai ona lima, vae po'o se penitala.

LAGOLAGOINA O LE A'OA'OGA A SI AU TAMA

ILE 'ĀIGA

Faitautusi

- Fa'amalosi'au i si au fanau ina ia faitau so'o se mea – ta'iala o le televisé i totunu o le nusipepa, fa'ailoa o le 'auala, fa'ailo o mea'ai. Lesepi faigofie e manaina tele – e te 'ai i mea sa e faitau ai fo'i.
- Asiasi fa'atasi i le faletusi ina ia fesoasoani i le filifiliina o ana tusi e fiafia i ai e fa'asoa.
- Fa'ata'ita'i leo ma 'upu, fai ni ta'aloga se tele e pei o le "Mate Mai".

Talanoa ma si au fanau 'auā 'o se a'oa'oga lelei tele mo lo latou a'oa'oina i so'o se matua. Fa'aaoga 'uma lau gagana muamua ma le lgilisi – 'ole'ā lava le mea e aoga mo oe ma si au tama.

la 'avea le faitautusi i le fale ma mea malie ma faigofie – se mea e tou te naunau i ai ma si au fanau, se taimi e talie ma talanoa.

Tusitusi

- Fa'amalosi'au i si au fanau e tusitusi – i luga o pepa po'o le komepiuta. E lelei fo'i ona e fesoasoani i a latou tusitusiga. 'Ave fa'atele 'upu fa'aviv'i'i, 'aemaise lava pe'ā e va'aia si au fanau 'olo'o taumafai e fai se mea.
- Faia o se tusi e tu'u ai ata ma fai i si au fanau e tusi se ulutala ma ni fa'amatalaga pupu'u mo ata ta'itasi, fa'atasi ma igoa o tagata ma mea 'olo'o latou faia.

Fa'alauiloa a latou galuega. la e mimita ia latou galuega. Fa'asoa atu i isi.

Matematika

- Fesoasoani i si au fanau ina ia sa'ilili ma fa'afeso'ota'i nūmera mai lou fale ma tua'oi, mo se fa'ata'ita'iga, 7 i luga o le pusa meli, 17 i se isi ma le 27 i se isi fo'i.
- Fai se ta'aloga o fuainūmera ma si au fanau 'aemaise le fa'ata'atiaga ma le faia o se fa'ata'atiaga pe'ā faitau i luma ma tua (mo se fa'ata'ita'iga, 5, 10, 15, 20... ma le 20, 15, 10, 5).

'O le matematika o se vāega tāua o le olaga i aso 'uma ma e tele 'auala e mafai ona e faia ina ia malie ai mo si au fanau.

'E te fia maua nisi fa'amatalaga?

Mo nisi fa'amatalaga ma ta'iala i le a'oa'oga a si au tama ma mea 'ua ia 'ausia, e mafai ona e talanoa i lona faiā'oga.

FAITAUTUSI

READING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Reading Standard ina 'ua 'uma le tolu tausaga i le ā'oga...

'ole'ā ia faitauina tusi i le vāega lanu gold o le uili o la'asaga 'ese'ese o le faitautusi.

'O tusi e 'aumai e si au tama i le fale e faitau atu ia te oe e ono iai ni itūlau e leai ni ata ma nisi o nofoaga, mea o tutupu, ulutala ma 'upu e lē māsanai ai. 'Ole'ā mafai e si au tama ona fa'aaogā ni ata ma nisi tusitusiga (vāega o ulutala, pusa o tusitusiga, fa'afanua) e sa'ilii ai le uiga. E mata e na te faitau fo'i se tusitusiga e uiga i le science (mata'upu fa'asaienisi), art (tomai o mea tau lima) po'o isi fo'i vāega o mata'upu e a'oa'oina i ā'oga, mo se fa'ata'ita'iga, le olaga o se 'iniseti.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- fa'aaogā le ata po'o le uiga o le tala ina ia sa'ilii ai 'upu e le māsanai ai, po'o lē mālamalama i le uiga
- iloa 'ua ia faia se mea sesē ma fa'asa'o, i le tele o taimi
- sa'ilii fa'amatalaga 'olo'o fa'amatala sa'o mai le tala, fa'apena fo'i fa'amatalaga e lē o iloa tonu po'o ta'u mai ai
- talanoa i le uiga o le tala ma ta'u atu ia te oe mea 'ua a'oa'oina mai le faitauga o se ulutala fa'apitoa, ma sa'ilii pe 'ua iloa e pei o le tusitala pe a faitau e uiga i se vāega e fiafia ai.

MATEMATIKA

MATHEMATICS STANDARD

'Āfai ua 'ausia e si au tama le Mathematics Standard ina ua 'uma le tolu tausaga i le ā'oga...

'ole'ā galue o ia i le āamataga o le curriculum level 2 e fa'aaogā ai le aga'i i luma o lona mālamalama i number, algebra, geometry, measurement ma statistics.

'Ole'ā a'oa'oina e si au tama le tomai e faatino ai ana galuega o le matematika i le faata'ape'ape o fuainūmera ma fesuisuia'i tulaga e aunoa ma se faitau. Mo se fa'ata'ita'iga, $8 + 5$ e mafai fo'i ona fa'atulaga fa'apea $8 + 2 + 3$.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- su'esu'eina pateni tutusa i fuainūmera e o'o i le 1,000
- fa'aaogā tomai āmata e fa'atino ai ana galuega
- talanoa i vāega o mea pe'ā faasoa ma su'esu'e fōliga ma aofa'iga

'O la'asaga o le faitautusi i le uili o lanu e 'amata i le lanu magenta i le vāega o tusi faigofie ma fasolosolo atu ai i lanu red, yellow, blue, green orange, turquoise ma le purple aga'i atu i le lanu gold, ua āmata ai ona faigatā ma ua loloto autū o tala i lanu ta'itasi.

TUSITUSI

WRITING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Writing Standard ina 'ua 'uma le tolu tausaga i le ā'oga...

'ole'ā ia galue aga'i i tusitusiga i le curriculum level 2.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- mafaufaufau, faamaumau, ma feso'ota'i tomai, manatu ma fa'amatalaga
- fa'atulaga ana tusitusiga e fa'aaogā ai fausaga faigofie, mo se fa'ata'ita'iga, tusiga o se tala i lona āmataga, se ogatotonu ma se fa'ai'uga
- tusiga tala mo ni mafua'aga 'ese'ese e feso'ota'i atu i le ta'iala, mo se fa'ata'ita'iga, se lipoti mo mata'upu tau sofiuaga o tagata lautele
- tusi ni fuiupu faigofie (o nisi taimi o fuaiupu 'u'umi) e fesuisuia'i āmataga ma le umi
- fa'aaogā 'upu e fa'apitoa i le matā'upu ma 'ua filifilia faapitoa mo le au fa'afofoga
- sipela upu ua sa'o ona ia fa'aaogāina, ma fa'aaogā lona tomai o leo o mataitusi ma upu, e taumafai e sipela ai upu fou
- fa'amausali atili lona iloa i le fa'aaogāina o fa'ailogia ma ia fa'aaogā so'o.

I'a tausisi i le nūmera

I le tausaga lona tolu o si au tama i le ā'oga, e tusa e 60–80 pasene o le taimi a'oa'oina o le matematika e a'oina ai le nūmera.

- faatulaga mea faitino ma talanoa i 'ese'esega ma vāega e tutusa ai
- atina'e ma fa'amatala pateni
- fua mea faitino ma le taimi
- faia ma mulimuli i faasinoga
- talanoa i mafua'aga e ono tupu ai pe lē ono tupu ai fo'i se mea
- sa'ilii'ili se mata'upu, fa'alauiloa ma fa'atalanoa ni mea 'ua ia mauaina.

LAGOLAGOINA O LE A'OA'OGA A SI AU TAMA

ILE 'ĀIGA

Faitautusi

- ✿ Faitau i si au fanau i aso 'uma.
- ✿ Sa'ilili avanoa e faitau ai si au fanau po'o fea lava tou te iai – fa'ailo, laupapa o fa'asalalauga, meli lē aloa'aia (junk mail), fa'aaliga, nusipepa, lesipi.
- ✿ Fa'aali i si au fanau o le faitautusi e malie ma taua tele ia te oe, i le vaai mai 'olo'o 'e faitautusi.

Asiasi so'o i le faletusi ma fesoasoani i si au fanau e filifili tusi e uiga i mata'upu latou te naunau ia iloa atili. 'Ave i le pito e fai ai fa'atinoga a tamaiti i le falefaitautusi.

Matematika

- ✿ Galulue fa'atasi i ni galuega e sua taimi ma si au fanau. 'U'u e 'oe le uati 'ae popo e latou se polo ma faitau le aofa'i o taimi e fiti ai i luga i se minute.
- ✿ Fai i tamaiti e fesoasoani i le supamāketi – fai i ai e o e 'aumai ni 'oloa mana'omia ('apa pi vela feololo, 2 lita o le susu, 250g o sosisi).

Tusitusi

- ✿ 'A tusitusi mo se mea moni e mafai ona fa'aosofia ai le fia tusitusi o si au fanau. Fesoasoani i ai e tusi na tusi fa'afetai, imeli, po'o ni tama'i tusitusiga laiti ma lafo 'i isi.
- ✿ Fa'alototeleina si au fanau e tusi ni a latou tala po'o ni tala o le vavau ona tou faia lea fa'akoniseti.
- ✿ Tipi mai ni 'upu ma ni mata'itusi mai ni mekasini ma nusipepa e fai ai ni tala, solo, paso ma pepa malō (cards).

Talanoa ma si au fanau o se a'oa'oga lelei tele mo lo latou a'oa'oina i so'o se matua. Fa'aaogā 'uma au gagana muamua ma le Igilisi – 'ole'ā lava le gagana e aogā mo oe ma si au fanau.

'la fa'afafia si au fanau e tusitusi ma una'i i so'o se 'aulala e fa'alototele ai i latou e tusi so'o se mea i so'o se taimi.

E tāua le matematika i aso 'uma o le olaga ma e tele 'aulala e mafai ai ona fai ma mea fiafia i si au fanau.

'E te fia maua nisi fa'amatalaga?

Mo nisi fa'amatalaga ma ta'iala i le a'oa'oga a si au tama ma mea 'ua ia 'ausia, e mafai ona e talanoa i lona faiā'oga.

FAITAUTUSI

READING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Reading Standard i le fa'ai'uga o le Year 4...

'ole'ā ia fatau i totonu o le curriculum level 2.

'Ole'ā fatauina e si au tama ni itu'āiga tala 'ese'ese o mea moni ma mea fatu e lagolagosua i ana sa'il'iiliga i vāega 'uma o le ta'iala.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- iloa o le tusi e fia fatau ai ma mafai ai ona filifili i le mea e fetaui mo ia
- mālamalama i mea 'olo'o ia fatauina ma mafai ona fa'atalatalanoa ni vāega 'autū, atoa ai ma ni vāega e lē 'o manino mai
- maitau ma mālamalama i fa'amatalaga o i totonu o tusi 'ese'ese
- sologa lelei lana fatau, pei lava o le talanoa
- 'iloa 'ua sesē lana fatau, ma e mafai ona ia fa'asa'oina i le tele o taimi
- fatau ina 'ia maua ai ni fa'amatalaga, e pei o tali i fesili.

TUSITUSI

WRITING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Writing Standard i le fa'ai'uga o le Year 4...

'ole'ā ia tusitusi i totonu o le curriculum level 2.

'Ole'ā tusitusia e si au tama ni itu'āiga o mea 'ese'ese e lagolagosua i ana sa'il'iiliga i vāega 'uma o le ta'iala.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- fa'aogā o lana tusitusi e mafaufau ai, fa'amaumau ma feso'ota'i ai mea ua o'o ma tofo i ai, mafaufauga ma fa'amatalaga
- tusia ni ana tala mo ni mafua'aga 'ese'ese
- 'ia iloa itu'āiga tusitusiga e fetaui ma mana'oga o le 'aufaitau
- fatau ma fesuia'i ana tusitusiga ina 'ia fa'alelei atili ai i le tele o taimi
- maitau ni mea sesē i le sipela, gagana/kalama ma fa'ailoga ma fa'asa'oina i ana tusitusiga i le tele o taimi
- fa'aogā 'aulua 'ese'ese e iai le komepiuta, mea pu'eata, o ata ma ata tusi, e faaali ai ana tusitusiga.

MATEMATIKA

MATHEMATICS STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Mathematics Standard i le fa'ai'uga o le Year 4...

'ole'ā ia galue i totonu o le curriculum level 2 e fa'aogā ai le aga'i i luma o lona mālamalama i le number, algebra, geometry, measurement ma le statistics.

'Ole'ā fa'aogā lona tomai 'āmata o le fa'aopoopo, to'ese, fa'atele faigofie, ma lona iloa o le tulaga o fuainūmera, e fa'atino ai ana galuega o le matematika.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- galue ma fuainūmera e o'o atu i le 1,000
- fa'aogā lona tomai o fa'atele i le 2,3,4,5, ma le 10, e fa'atino ai ana galuega

'Ia tauisi i le nūmera

'I le taimi o le Year 4, o le 60–80 pasene o le taimi e a'oa'oina o le matematika e a'oina ai le nūmera.

- su'eina ai ni vāega mea o seti, fōliga (shape) a ma aofa'iga
- faia ma fa'aauau pāteni (patterns) ma fa'amatala 'aulua na fa'aaogāina e fa'atino ai ana galuega
- fa'avasega mea va'aia ma fa'amatala pe na fa'afefea ona tu'u fa'atasi i ona vāega (mo se fa'ata'ita'iga, fōliga ma le lapo'a)
- filifili lelei pe fa'afepefa ona fua le 'umi, lautele, loloto, lapo'a, mamafa vevela ma le taimi
- gaosi se fa'asino ala e fa'ailoa ai le tulaga ma le fa'asinoga
- talanoa i mea o le ā tutupu po 'o le lē tutupu
- sauni ni fesili mo se su'esu'ega, ona fa'aaogā lea o se kalafi mo ana fa'amaumauga, ma fa'amatala mai fa'ai'uga o ana su'esu'ega.

LAGOLAGOINA O LE A'OA'OGA A SI AU TAMA

ILE 'ĀIGA

Faitautusi

- Talanoa ma si au fanau e faamatala ane ia te oe tala 'olo'o latou faitauina:
  - 'o ai le tagata o le tala e sili ona fiafia i ai – aisea?
  - 'o le ā so latou iloa, 'o le ā se mea 'ole'ā tupu i le tala?
- 'Ia 'e fa'alogologo o faitau si au fanau i aso 'uma. (Manatua e mafai ona latou faitau i isi tagata o lou 'āiga.)
- E tāua fo'i le ta'alo i laupepa malō ma le pelē suipi. Filifili ta'aloga e manana'o tagata 'uma e tā'a'alo ai.

'O mātua, 'āiga ma tagata lautele, e telē la outou vāega 'olo'o fai i le a'oa'oina o tamaiti i aso 'uma, ma e mafai fo'i ona outou lagolago ma fa'alautele mea ua latou a'oa'oina i le ā'oga.

*la iai ni avanoa e
fa'afeso'ota'i ai e si au fanau
mea na tutupu i le tala na
faitauina i o latou lava olaga.
Fa'amatu i ai ni mea na
latou faia e tai tutusa ma
mea na tutupu i le tala.*

*'O le talanoa ma si au
fanau, 'o se tasi lea vāega
tāua o lo latou a'oa'oina
i so'o se matua. Fa'aaogā
le gagana e talafeagai mo
oe ma si au fanau.*

Tusitusi

- Fa'amalosi'au i si au fanau e fa'aaogā le komepiuta e tusi ai imeli, fa'amaniuga o aso fanau, solo, tala mālie ma tusi. E maua i falefaitautusi komepiuta mo le fa'aaogāina e tagata lautele.
- Galulue fa'atasi i ta'aloga o tama'i 'upu e maua i nusipepa i le itulau a tamaiti, po'o ni isi lava mea e te faitauina o se 'āiga.
- Ta'alo i ni 'upu. Mafaufau i ni 'upu mālie, fa'atalatalanoa ni 'upu fou ma va'ai i le lomifefilo i se'u e ai uīga o 'upu. E fesoasoani lea i le fa'ateleina o 'upu e fa'aaogā e si au fanau pe'i tatusi.

*'Ia 'avea oe o se
fa'ata'ita'iga. Fa'aali i si au
fanau e te tusitisi ona o ni
mafua'aga se tele. 'Ia o latou
iloa e te fiafia e tusitisi.
Tusitisi fo'i ia i latou i nisi
taimi. Fa'aaogā le gagana
'e te fiafia i ai.*

Matematika

E tele gaoioiga i aso 'uma e mafai ona a'afia ai si au fanau, e aofia ai:

- le su'eina ma fa'afeso'ota'i fuainūmera i 'autafa o lou maota ma ou tuā'ōi – se utati, pusa meli, fa'ailoilo o le saoasaoa, fa'ailoilo 'olo'o fa'ailoilo ai le mamao
- mafaufau pe fia le aofa'i o ni nūmera o telefoni e mafai ona latou manatuaina – talanoa aga'i i ni 'aula e mafai ona latou fa'aaogāina e fesoasoani ai ia i latou ina ia manatua le faasologa o ni nūmera
- fuafua pe fia se tuge e mana'omia e tuu i le mita mo le pakaina o le ta'avale ma le taimi e tatau ona toe fo'i ai i le ta'avale, ina 'ia 'aua ne'i 'uma le mita.

*'O 'aula 'olo'o a'oa'oina ai si
au fanau e fo'i a ai fa'afitaui
tau i matematika e ono
'ese 'ese mai i taimi o 'e ā'oga.
'Avane si au fanau e fa'asino
atu ia te 'oe le faiga 'olo'o
latou faia ai ma e lagolagoina
latou ia latou a'oa'oga.*

'E te fia maua nisi fa'amatalaga?

Mo nisi fa'amatalaga ma ta'iāla i le a'oa'oga a si au tama ma mea 'ua ia 'ausia, e mafai ona e talanoa i lona faiā'oga.

FAITAUTUSI

READING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Reading Standard i le fa'a'i'uga o le Year 5...

'ole'ā ia galue aga'i i le faitau i totonu o le curriculum level 3.

'Ole'ā faitauina e si au tama ni itu'aiga tala fatu ma tala moni e lagolagoina ai ana sa'ililiga i väega 'uma o le ta'iala o mata'upu a'oa'oina.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- faitau i se taimi 'umi
- filifili ni tala e lagolagoina ai lana a'oa'oga ma filifili ai ni tala e faitau fa'ata'aloga
- filifili i ona tomai fa'afaitautusi e fa'aaogā pe'ā fa'afaigatā ia te ia le faitauina o ni tala faigatā – mo se fa'ata'ita'iga, toe faitau väega e lē 'o mālamalama i ai
- fa'avasega 'upu na te lē iloaina, i le fa'aaogāina o nisi 'upu i 'autafa ane o 'upu faigatā, ni ata po'o nisi fa'ata'ita'iga, fa'atupu manatu
- mālamalama ma fa'atalatalanoa le 'ese'esega o uiga e maua i tala – mo se fa'ata'ita'iga, mālamalama i uiga 'olo'o natia
- faitau i tala 'ese'ese e uiga i le mata'upu lava e tasi, ma 'ia mafai ona e tu'u fa'atasia nei fa'amatalaga e fa'aali ai ou mafaufauga, po'o lou tusi e fa'atatau i le mata'upu
- fesili ma tali fesili i mea 'olo'o ona faitauina
- fa'atalatalanoa 'aula 'ua filifilia e tusitala e tusitusi ai – e uiga i 'upu, nofoaga, uiga o mea ma tagata ma mafaufauga 'ua filifilia e tusitala.

MATEMATIKA

MATHEMATICS STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Mathematics Standard i le fa'a'i'uga o le Year 5...

'ole'ā ia galue i le tau 'āmataga o le curriculum level 3 e fa'aaogā ai le tuputupu a'e o lona mālamalama i le number, algebra, geometry, measurement ma le statistics.

'Ole'ā a'oa'oina si au tama na te fo'ia le tele o fa'afitauli lavelave o le matematika e aofia ai ni fa'atulagana, e mana'omia e filifili ai metotia talafeagai e fesoasoani iā te ia e fō'ia ai le fa'afitauli. 'Ole'ā a'oa'oina e si au tama itūaiga va'aiga e fō'ia ai le fa'afitauli.

TUSITUSI

WRITING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Writing Standard i le fa'a'i'uga o le Year 5...

'ole'ā ia galue aga'i i le tusitusi i totonu o le curriculum level 3.

'Ole'ā fa'aalia i le tusitusi a si au tama mea o mafaufau i ai, fa'atasi ai ma le fa'amatalatalaina o ona atamai ma ni fa'amatalaga na ia maua mai i talanoaga, fa'alogi ma faitau i mata'upu o väega 'uma o le ta'iala o mata'upu a'oa'oina.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- fa'aaogā o 'aula 'ese'ese e mafaufau ai, fuafua, fa'atulaga, ma fetufaa'i ai atamai, fa'amatalaga ma manatu
- fa'aaogā o 'upu ma ni fa'aululata o fa'a'autū i le mata'upu ma 'ua filifilia mo le 'aufaitau
- filifili le 'aula e sili ona lelei e fa'aalia ai lana fe'au po'o manatu i le tusitusi
- fa'atulaga lana tusitusi, fa'aaogā fa'amatalaga pupu'u e lagolagoina manatu 'autū ma palakalafa e tu'u fa'atasia ai ona manatu
- fa'alelei le manino ma le ta'uleleia o lana tusitusiga, māsanī lava i le maua mai o ni fa'amatalaga mai tagata
- siaki ana tusitusiga mo le sipelaga sa'o o 'upu, le kalama ma fa'aililo
- filifili le 'aula e sili ona lelei e fa'alauiloa ai ana tusitusiga, aofia ai le tekonomosi fa'akomepiuta, lomiga, siata ma ata tusi.

'Ia tausisi i le nūmera

'I le taimi o le Year 5, o le 50–70 pasene o le taimi a'oa'oina o le matematika e fa'apitoa lava i le a'oina o le fō'ia o fa'afitauli i le fa'aaogāina o le a'oa'oina o nūmera.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- filifilia o se tomai talafeagai (fa'aaogā le +, -, ×, ÷) ma 'ia manino lelei ona fa'amālamalama lona tomai i tagata
- fa'aaogā lona poto māsanī e su'esu'e ai mea sa'o e lē o iloa ma sa'ilī seti o väega mea, fōliga o mea ma aofa'iga
- fa'avasega fōliga o le fua itu-2 ma le fua itu-3 ma fa'amaonia pe na fa'apefea ona tu'u fa'atasi
- fa'aaogā laina 'olo'o i luga o fa'afanua ma itūlagi (points of the compass) e fa'amatala ai le mea o iai mea faitino
- fua le lapo'a ma le telē o fōliga o mea ta'alo
- sa'ilī le fa'apogai o avanoa i le lisiina lea o ni taunu'uga e ono maua
- su'esu'e fesili, fa'aali fa'amatalaga ma fa'atalatalanoa fa'amaumauga.

LAGOLAGOINA O LE A'OA'OGA A SI AU TAMA

ILE 'ĀIGA

Faitautusi

- Talanoa ma si au fanau i le 'ese'esega o 'itu'aiga tala e faitauina po'o le fa'amatala (tusitusiga a nusipepa, tala mai Initaneti, fāgogo, tala fa'aleaganuu, pese po'o tala fatu). Sa'ilili tusitusiga mai nusipepa tou te fiafia i ai ma si au fanau ma talanoa po'o le ā sona uiga ia te outou ta'ito'atasi.
- Fa'amatala i si au fanau tala sa e fiafia e faitau 'a'o 'e la'iitiit. Sa'ilili mo i latou i luga o le Initaneti ma va'ai tusi e tali tutusa mo i latou. Taumafai e su'e se kopī i lo 'outou falefaitautusi.
- Asiasi so'o i le faletusi. Fesoasoani i si au fanau e filifili tusi e fiafia i ai po'o tusi e uiga i mea 'olo'o latou su'esu'e ai i ā'oga. E ono mana'omia e latou lau fesoasoani i lou faitauina atu mo latou fo'i.

'O mātua, 'āiga ma tagata lautele, e telē la outou vāega 'olo'o fai i le a'oa'oina o tamaiti i aso 'uma, ma e mafai fo'i ona outou lagolago ma fa'alauatele mea ua latou a'oa'oina i le ā'oga.

'O le faitau i si au fanau o se tasi o mea tāua e mafai ona 'e fiafa, e lē afaina po'o le ā le matutua. E mafai ona 'e faitauina tala i lau gagana muamua pe'ā 'e mana'o ai – e fa'atupuina ai se 'ese'esega i a'oa'oga a lau fanau.

Talanoa ma si au fanau 'auā 'o se a'oa'oga lelei tele mo lo latou a'oa'oina i so'o se matua. Fa'aaogā le gagana e sili ona aogā mo 'oe ma si au fanau.

Tusitusi

'la fa'atumau le fiafia e tusitusi ma fa'aaogā so'o se 'aula e te mafaufauina e fa'amalosi'au ai i si au fanau e tusi i so'o se mea, i so'o se taimi.

- Fa'aavanoa se pito lelei e tusitusi ai si au fanau – e fa'aaogā ai le peni, penitala, peni-tusitata ma se pepa.
- Fesoasoani i si au fanau e tusi fa'atatau i o latou tomai, 'āiga ma uō po'o tafaoga i totonu o le tusi fa'amau. E mafai ona fa'aaogā ni ata pu'e, ata tusi po'o tipiga pepa i autafa o a latou tusitusiga.
- Fa'amalosi'au i si au fanau e tusitusi i se tagata o le 'āiga 'olo'o i atunu'u i fafo.
- Fai se ta'aloga e fa'aaogā ai 'upu ma si au fanau e pei o le Scrabble, Hangman, crossword puzzles.

Matematika

- Fa'ata'ita'i le fa'atele – siaki i si au fanau po'o le faia'ōga i le fa'atele e mafai ona 'e fesoasoani ai ia latou.
- Potopoto fa'atasi ma si au fanau ma fai ni ta'aloga – pelē suipi ma ta'aloga i pepa malō e fa'aaogā ai matematega ma siaki.

'O le naunau lelei i le matematika e tāua tele i le a'oa'oga a si au fanau – tusa lava pe'āfai 'e te le'i fiafia i ai pe sa 'e fa'alēlelei ai i lau ā'oga.

9

'E te fia maua nisi fa'amatalaga?

Mo nisi fa'amatalaga ma ta'iala i le a'oa'oga a si au tama ma mea 'ua ia 'ausia, e mafai ona e talanoa i lona faiā'oga.

FAITAUTUSI

READING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Reading Standard i le fa'a'i'uga o le Year 6...

'ole'ā ia faitau i totonu o le curriculum level 3.

'Ole'ā faitauina e si au tama ni tusi o tala fatu, tusi e vaevae i mataupu, mekasini, ma ni fa'amatalaga i luga o le komepiuta. 'Ole'ā ia faitauina nei itū'aiga tala i väega 'uma o le ta'iala o mata'upu a'oa'o'ina.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālafua, 'ole'ā ia a'oa'o'ina le:

- vave o lana faitau i tala u'u'mi ma o le ā 'umi fo'i le taimi e faitau ai
- sa'ilī ni fa'amatalaga ma ni fuafuaga e mauagofie i le tala, fa'apea ma ni fa'amatalaga e lē 'ō manino lelei i le va'ai – fa'aaogā ta'iala oi le tala ma sona mālamalamaga o iai
- fa'avasega ni 'upu na te lē o iloaina o latou uiga i le fa'aaogāina lea o ta'iala 'olo'o i totonu o le tala po'o ata ma ni ata tusi
- maua vave mafaufauga ma fa'amatalaga tāua i le "faitautusi vave ma fa'ailogaina" (fa'ata'ita'iga, fa'ailogalaga ulutala lagolago, 'upu tāua po'o le fuai'upu muamua o le palakalafa)
- iloa e iai taimi e tatau ai ia te ia ona faitau i tala mai nisi tusitusiga (tusifaitau, mekasini, o le Initaniet) 'ina 'ia maua 'uma ai fa'amatalaga 'olo'o mana'omia mo lana galuega.

MATEMATIKA

MATHEMATICS STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Mathematics Standard i le fa'a'i'uga o le Year 6...

'ole'ā ia galue i totonu o le curriculum level 3 e fa'aaogā ai le fa'atupula'ia o lona mālamalamā'aga i le number, algebra, geometry, measurement ma le statistics.

'Ole'ā a'oa'o'ina si au tama na te fo'ia le tele o fa'afitauli o le matematika e aofia ai ni väega fa'atulaga, ma e mana'omia ai lona filifilia o ni metotia talafeagai mo le fa'afitauli. 'Ole'ā a'oa'o'ina e si au tama nisi 'aula e fō'ia ai fa'afitauli ma ole'ā mafai ona tusia ni fa'amatalaga fa'alaua'itele e fa'ataatau i nūmera ma laina fa'atonutonu (patterns).

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālafua, 'ole'ā ia a'oa'o'ina le:

- fō'ia le tele o nisi fa'afitauli (e fa'aaogāina ai le +, -, x, ÷) e mana'omia ai lona fa'aaogāina o le metotia e silisili ona lelei

TUSITUSI

WRITING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Writing Standard i le fa'a'i'uga o le Year 6...

'ole'ā ia tusitusi i totonu o le curriculum level 3.

'O tusitusiga a si au tama ole'ā fa'ailoa mai ai:

- ona mafaufauga ma le fa'amatalaina o lona mālamalamā'aga
- fa'amatalaga na ia maua mai i talanoaga, fa'alologologo ma faitau i mata'upu i väega 'uma o le ta'iala o mata'upu a'oa'o'ina.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālafua, 'ole'ā ia a'oa'o'ina le:

- filifilia o le itu'aiga tusitusi e fetau i ma le tagata ole'ā na faitauina
- fuafua po'o le ā se mea ole'ā na tusia i se isi 'aula
- fa'atulaga lana tusitusiga 'ina 'ia talafeagai lelei, fa'aaogā palakalafa ma isi väega e pei o ulutala, ulutala fa'aopoopo, ata tusi, ata ma ni fa'amatalaga pupu'u
- filifili tatau 'upu e fetau i ma le mataupu po'o le mea e fa'aagaga i ai ma 'ia fiafia tagata e faitau i lana tusitusiga
- siaki lana tusitusiga 'ina 'ia mautinoa e ānoa ma mālamalamā
- sipela sa'o le tele o 'upu ma 'ia fetau i le fa'aaogāina o fa'ailogalaga

'Ia tausisi i le nūmera

'I le taimi o le Year 6, 'o le 50–70 pasene o le taimi a'oa'o'ina o le matematika e a'oina ai le nūmera.

- fa'aaogā le fa'a'afaga māsanī po'o le nūmera fa'atele lauiloa e fō'ia ai fa'afitauli 'olo'o 'a'afia ai väega mea
- sa'ilī le tali o nūmera 'olo'o i totonu o laina fa'atonutonu
- fa'avasega, tusia ma fa'ailoa fōliga o le fua itu-2 ma le fua itu-3 fua le taimi ma sa'ilī le fa'atafāfā ma le loloto o mea faitino
- fa'aaogā laina fa'asino 'olo'o i luga o fa'afanua ma itūlagi (points of the compass) e ta'u mai ai le fa'asinoga
- tusi ata o mea faitino mai va'aiga 'ese'ese
- fa'amālamalamā le taunu'uga o su'esu'ega i le fa'ailoaina o laina fa'atonutonu (patterns)
- galue fa'ata'ita'i se'i iloa ai pe iai se mea e ono tupu mai ai.

LAGOLAGOINA O LE A'OA'OGA A SI AU TAMA

ILE 'ĀIGA

Faitautusi

 'Ia 'avea 'oe 'o se fa'ata'ita'iga lelei o le faitau i si au fanau. Faitau pe'āfai o 'e to'ā. Faitau e sa'iili ni fa'amatalaga mai nusipepa, 'upega o feso'ota'iga, pepa o iai ata, pepa o fa'atonuga ma tusifaitau. Fa'amau le taimi tou te 'asiasi so'o ai ma si au fanau i le falefaitautusi.

 E manana'o 'uma lava tamaiti e faitau atu ni tala ia i latou, ia to'aga la e faitau i si au fanau. Faitau i lau gagana e sili ona aogā mo 'oe ma si au fanau.

 Fa'amalosi'au i si au fanau e faitau ma mulimuli i fa'atonuga – mulimuli i le lesipi o mea'ai māmā e fiafia tele i ai lou 'āiga po'o ni väega o le lisi o mea'ai o aso fanau. Filifili la'au 'aina talafeagai ma ni la'au e totō i le togala'au a si au fanau.

Fa'amalosi'au i si au fanau e faitau i aso 'uma. 'Ia 'avea le faitau ma mea mālie ma fa'av'i'ivi' i taumafaiga a si au fanau i taimi 'uma lava.

Matematika

 Tapa i si au fanau e fesoasoani atu ia te 'oe i le supamaketi i le fa'aoga'ina o le kalakuleta (calculator) e fa'amau ai le aofa'i o tupe 'ua fa'aaluina.

 Fai se lisi o mea 'olo'o momo'o i ai si au fanau e fa'aoga' i ai pe fa'atauina īā latou tuge. Galuea'ina se paketi o mea e ono maua mai o i le latou lisi. Fa'atalatalanoa pe fa'apefea ona toe maua mai nīsi a latou tuge.

 Fai ni ta'aloga ma si au fanau i le pelē suipi ma pepa malō.

'O mātua, 'āiga ma tagata lautele, e telē la outou väega 'olo'o fai i le a'oa'oina o tamaiti i aso 'uma, ma e mafai fo'i ona outou lagolago ma fa'alautele mea ua latou a'oa'oina i le ā'oga.

Talanoa ma si au fanau 'auā 'o se a'oa'oga lelei tele mo lo latou a'oa'oina i so'o se matua. Fa'aaogā le gagana e sili ona aogā mo 'oe ma si au fanau.

Tusitusi

 Fa'aavanoa se pito lelei e tusitusi ai si au fanau – e fa'aaogā ai le peni, penitala, peni tusiata ma se pepa.

 Fai ni ta'aloga ma si au fanau i se pelē ma pepa malō

 Tusi fa'atasi ma si au fanau se lisi o mea 'ole'a fai. Fa'amataali i ai 'ole'a latou feagai ma le lisi o le fa'atauga o le vaisao po'o le galalue feauaua'i i galuega o le fale.

 Fa'amalosi'au i si au fanau e tusitusi fa'atatau īā latou tagata fa'apitoa, ta'aloga, mea e fiafia i ai ma mea tāua e fesoasoani i le fa'atūmauina o lo latou tinoū īā latou tusitusiga.

Talanoa i mea 'olo'o tusitusia e si au fanau. 'Ia e fa'atāuina. Fa'aaogā a latou tusitusiga o se 'āmataga o talanoaga. Fa'alogō īā latou fuafuaga.

'O le matematika o se väega tāua o le olaga i aso 'uma ma e tele 'auala e mafai ona e faia ina ia mālie ai mo si au fanau.

'E te fia maua nisi fa'amatalaga?

Mo nisi fa'amatalaga ma ta'iala i le a'oa'oga a si au tama ma mea 'ua ia 'ausia, e mafai ona e talanoa i lona faiā'oga.

FAITAUTUSI

READING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Reading Standard i le fa'ai'uga o le Year 7...

'ole'ā ia galue aga'i i le faitau i totonu o le curriculum level 4.

'Ole'ā mafai e si au tama ona maua, mafaufau i ai, ma 'aumai fa'atasi fa'amatalaga ma manatu mai totonu ma le lautele o itū'aiga o tusifaitau ma tusitusiga. 'A'o fai e si au tama lea mea 'ole'ā mafai ona ia mafaufauina ni ana fesili ma mafai ona tali atu i fesili i väega 'uma o ta'iala o a'oa'oga o matā'upu i a'oga.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālafua, 'ole'ā a'oa'oina le:

- faitau le tele o itū'aiga o tala e aofia ai tala fatu ma tala moni, fa'atasi ai ma le anoanoa'i o uiga aofia ai taupulepulega fenumia'i, matā'upu 'autū faigatā ma manatu
- 'okometi ona ia maitau le tele o 'upu ma galue'ina nisi 'upu faigatā e fa'aaogā i ai ni fuafuaga 'ese'ese – fa'ata'ita'iga, tomai i fa'aleooga o mata'itusi, fa'asino i mea na te lē 'o iloa, mea 'ua ia iloa e uiga i väega o 'upu ma le fa'ata'atiaga o mata'itusi
- filifili se fuafuaga e silisili ona lelei – mai fuafuaga fa'ata'atitia 'ua ia iloa – e fesoasoani iā te ia e mālamalama ai i mea 'olo'o ia faitauina
- maitau ma fa'aaogā väega ma'oti o le kalama e lagolagoina lona mālamalama'aga i nisi 'upu faigatā
- fa'aaogā lana fa'ai'uga e galue'ina ai lana ia lava tali atu i le mea o ona faitauina ma mafaufau i le mālosi po'o le vaivai o le mea o ona faitauina, i le fa'aaogāina o ni väega lautele o fa'amatalaga.

MATEMATIKA

MATHEMATICS STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Mathematics Standard i le fa'ai'uga o le Year 7...

'ole'ā ia galue i le 'āmataga o le curriculum level 4 e fa'aaogā ai le fa'atupula'ia o lona mālamalama'aga i le number, algebra, geometry, measurement ma le statistics.

'Ole'ā fo'ia e si au tama fa'afitauli e fa'aaogā ai le fa'atele ma le vaevae e fa'aaogā ai le tesimale, väega nūmera ma pasene. 'Ole'ā iai i si au tama ni fuafuaga e fesoasoani iā te ia i le su'esu'eina o le matematika.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālafua, 'ole'ā a'oa'oina le:

- fo'ia fa'afitauli e a'afia ai tesimale e fa'aaogāina le fa'aopoopo ma le tō'ese
- fa'aaogā ni väega o metotia o le fa'atele mo le fō'ia o le fa'afitauli e fa'aaogā ai nūmera atoatoa ma ni väega nūmera

TUSITUSI

WRITING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Writing Standard i le fa'ai'uga o le Year 7...

'ole'ā ia galue aga'i i le tusitusi i totonu o le curriculum level 4.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālafua, 'ole'ā a'oa'oina le:

- tusitusi mo se tauaoifiaga ma se 'āuga patino e fa'aaogāina ai fa'avae manino, fetau ma talafeagai
- fuafua lelei lana poloketi tusitusi i le fa'aaogāina o fuafuaga 'ese'ese
- fa'aaogā palakalafa 'olo'o feso'ota'i ai manatu 'autū ma tusitusiga fa'aopoopo, i totonu ma le va o palakalafa
- tusi i totonu fuai'upu o sa'o le kalama e fa'aaogā ai väega ma'oti o le gagana ma fa'ailoga lavelave, fa'ata'ita'iga, fesili fa'aualualu, 'upu fa'amatala 'upu, semikolona
- fa'aaogā 'upu o sipela sa'o, fa'aaogā väega o fuafuaga, mo se fa'ata'ita'iga, tomai i le fa'aleooga o mata'itusi, tulafono o le sipelaga o 'upu, 'o uiga ma le sipelaga o väega'upu ma le mafua'aga o le 'upu, fa'ata'atiaga o tusi.
- fa'aali 'olo'o ia siaki ma fa'asa'osa'o fa'atasi ai ma le toe faitau 'ia sa'o 'a'o tusitusi.

'Ia tausisi i le nūmera

'I le taimi o le Year 7 o le 40–60 pasene o le taimi a'oa'oina o le matematika e a'oina ai le nūmera.

- su'esu'e ma fa'amaonia tulafono fa'amatematika pe sa'o atoatoa
- faia ni kalafi, ma ni tulafono mo fua fa'ata'atitia e toe fa'aaogā
- fa'atulaga le fua itu-2 ma le fua itu-3 o mea fai fōliga ma fa'atalatalanoa o latou fōliga tutusa ma le 'ese'ese
- fua le taimi ma mea fai tino fa'aaogā le fua māsanī
- su'e le fua o le ta'ali'o, ta'atiaga 'atoa (area) ma le loloto o mea fai fōliga
- fa'ailoa ma fa'amatala pe na fa'apefea ona fetu'una'i mea fai tino i totonu o fa'ata'atiaga
- fa'aaogā laina fa'asino, fua faigofie ma itūlagi (points of the compass) e fa'amatala ai se fa'asinoga
- su'esu'e, fa'atulaga ma fa'alauiloa fa'amatalaga i 'aulua 'ese'ese ma fa'ailoa fa'ata'atiaga ma fesuia'iga i fa'amatalaga
- sa'ilii mea e ono tutupu i le fa'ata'ita'i ma fa'atusatusa fa'ai'uga 'ua mautinoa i fa'aiuga sa fuafuaina.

LAGOLAGOINA O LE A'OA'OGA A SI AU TAMA

ILE 'ĀIGA

Faitautusi

Fai i si au fanau e 'ave 'oe i le falefaitautusi i lou pitonu'u. Sa'ilili'i fa'atasi ma si au fanau i le falefaitautusi ma taumafai e fai fa'atasi se taimi e o fa'atasi ai e sui ma fa'afō'i tusifaitau.

Fai i si au fanau e talanoa i väega o le tala e fiafia i ai ma pe 'aiseā. Talanoa e uiga i väega 'autū, tagata po'o mea e fa'a 'autū i ai maka, fa'atulagaga, mata'upu 'autū ma le fe'au a le tusitala. Toe fa'amatala tala tu'u (legends) na fa'amatalaina a'o 'e la'itiitī.

'Avea 'oe ma fa'ata'ita'iga. Fa'aali e te faitau i mafua'aga 'ese'ese, mo se fa'ata'ita'iga, e sa'ilii ai le tifaga e matamata ai, fa'atusatusa ai 'oloa 'olo'o fa'alauiloa i lomiga, 'ia iloa mea 'olo'o tutupu, ia maua taimi femalaga'i o pasi, po'o le mālōlō lelei. Taumafai e faitau le tusi e tasi ma si au tama ina 'ia mafai ona 'oulua talanoa fa'atasi i ai.

Talanoa ma faiā'oga a si au fanau e mālamalama ai i mea o a'oa'oina i le matematika ma mea 'olo'o a'oa'oina i faiga o a latou galuega i le fale.

Matematika

- Ô fa'atasi ma si au fanau e ta'a'alo i ta'aloga e fai i fafo ma totonu – togī mea salafalafa, lakapī pa'i, kilikiti, soka, fa'ata'avale polo, sinuka ma le ta'aloga velo lima (darts).
- Talanoa ma si au fanau i le pa'ū o fai i le taulaga – 25% to'ese, 30%, 10%, 'afa le tau. Va'ai mo mea e lelei le tau ma fai se ta'aloga e fa'avasega ai le tupe sefe mai i mea 'olo'o manana'o ai si au fanau – ma fuafua po'o le ā le 'umi e sefe ai se tupe e fa'atau ai mea ia.
- Paketi tupe sefe i le fale, ma/po'o le fuafua muamua le tatalaina o se teugātupē i le faletupe. Talanoa aga'i i tupe maua mai i tupe tului ma su'esu'e po'o fea le teugātupē 'ole'a maua mai ai se fa'asiliga lelei mai a latou tupe.

'E te fia maua nisi fa'amatalaga?

Mo nisi fa'amatalaga ma ta'iāla i le a'oa'oga a si au tama ma mea 'ua ia 'ausia, e mafai ona e talanoa i lona faiā'oga.

'O mātua, 'āiga ma tagata lautele, e telē la outou väega 'olo'o fai i le a'oa'oina o tamaiti i aso 'uma, ma e mafai fo'i ona outou lagolago ma fa'alautele mea ua latou a'oa'oina i le ā'oga.

Talanoa ma si au fanau 'auā 'o se a'oa'oga lelei tele mo lo latou a'oa'oina i so'o se matua. Fa'aaogā le gagana e sili ona aogā mo 'oe ma si au fanau.

Tusitusi

- Fai ni ta'aloga i se pelē suipi ma pepa malō ma fa'atumu ni pepa paso o ta'aloga o 'upu faigatā.
- Ia 'avea 'oe 'o se tagata e fa'alogo ma talitonu i si au fanau. Tali muamua i le taumafaiga o lana tusitusiga ma le fe'au o ta'u mai i le tusi (tusa lava pe fa'afefea ona tusi) ma lona lua o le fa'alauiloaina. Tu'u i lou mafaufau po'o ā mea o a'oa'oina e si au fanau e fai ona e talanoa tonu lea i ai.

'O se mea lelei le fa'aaogāina o le komepiuta pe'āfai e lē 'o naunau si au fanau i le tusitusi, talu ai ona e lē manatu tele i le fa'alauiloaina o ā latou galuega ma e lē mana'omia le toe tusi 'atoa pe'a fa'asa'osa'o. O se aogā fo'i le siakiina fa'akomepiuta o le sipelaga o 'upu.

Fa'amalosi'au i si au fanau ina 'ia fa'alogo ma fa'aaogā 'upu loloto. 'O le tele o 'upu 'ese'ese e maua 'ole'a fesoasoani i si au fanau i le tusia o ni tala 'ole'a fa'ateleina le fesuisui'ai.

FAITAUTUSI

READING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Reading Standard i le fa'a'i'uga o le Year 8...

'ole'ā ia faitau i totonu o le curriculum level 4.

'Ole'ā mafai e si au tama ona maua, mafaufau ma 'umai fa'atasi fa'amatalaga ma manatu mai totonu o ni vāega tusi 'ese'ese, tala ma tusitusiga. 'A'o faia e si au tama nei gaoioiga, 'ole'ā mafai ai e ia ona tali fesili i mata'upu 'ese'ese o vāega o le ta'iala o a'oa'oga o mata'upu i a'oga.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- faitau tusi:
  - e iai ata lolomi, ata pu'e, atigi pusa, tusitusiga fa'atonutonu, fa'afanua, pepa fa'asino ala ma kalafa e fa'a'autū i fa'amatalaga 'olo'o i le tala
  - e mana'omia se fa'amālamalamaga, pei o se tala e lavelave mea e tutupu ai, mauluga le faigatā (talavou) o fausaga (themes) ma manatu e lē va'aia
- filifili tomai ma tekonolosi e talafeagai (e pei o le 'upega o feso'ota'iga) e su'e ai tala 'ese'ese mo mafua'aga tatau e aofia i totonu o le ta'iala; mo se fa'ata'ita'iga, faitau ina ia maua se fa'amatalaga tau saienisi po'o sa'ilili'liga i se mata'upu tau tagata
- fa'aaogā ni metotia fa'atuputupula'ia 'ese'ese e fesoasoani ai ina 'ia ona mālamalama i se mea e lē mālamalama ai i se faitauga sa'ilili uiga o 'upu e sili ona faigatā i le fa'aaogāina o ni tomai 'ua ia iloa.

MATEMATIKA

MATHEMATICS STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Mathematics Standard i le fa'a'i'uga o le Year 8...

'ole'ā ia galue i le āmataga o le curriculum level 4 e fa'aaogā ai lona mālamalama tuputupu a'e i le number, algebra, geometry, measurement ma le statistics.

'Ole'ā mafai e si au tama ona fa'aaogā 'aula o le fa'atele e tali ai fesili lavelave e fa'aaogā ai fasinūmera (fractions), tesimale ma pasene. 'Ole'ā ia mafai ona fa'amālamalamā 'aula 'ese'ese e tali ai fesili. 'Ole'ā iai i si au tama ni 'aula 'ese'ese fa'alemafaufa e fesoasoani ai ia te ia e sa'ilili le mata'upu tau matematika.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- su'e tali o fesili tau tesimale ma nūmera 'atoa e fa'aaogā ai le fa'aopoopo ma le tō'ese
- fa'aaogā vāega 'ese'ese o metotia tau fa'atele e su'e ai tali o fesili e fa'aaogā ai nūmera 'atoa ma fasi fuainūmera (fractions)

TUSITUSI

WRITING STANDARD

'Āfai 'ua 'ausia e si au tama le Writing Standard i le fa'a'i'uga o le Year 8...

'ole'ā ia galue aga'i i le tusitusi i totonu o le curriculum level 4.

'Ina 'ia 'ausia e si au tama le ālāfua, 'ole'ā ia a'oa'oina le:

- tusitusi lava ia, i le gagana na te filifilia ma 'ia manino ma fetau lona fa'ata'atiaga e fa'aaogā tonu i le fa'apogai o tusitusiga
- fa'aaogā fa'amatalaga na ia maua mai ana faitauga tusi, e tusi ai sana tala e fa'aaogā ai ana 'upu i se mata'upu po'o se manatu
- tusi tala e manino, pupu'u ma fetau ma galuega fa'atulaga a le ta'iala – e māsanī ona aofia i ai ma ni fa'amaumauga po'o fa'amatalaga e lagolago ai le 'autu pe fa'amatala ai fo'i vāega tāua
- tusia ni palakalafa e manino mai ai se feso'ota'iga lelei o manatu ma soso'o lelei ai ma isi palakalafa
- fa'aaogā fuai'upu lavelave 'olo'o sa'o lelei le kalama
- fa'aaogā sa'o fa'ailoga ma taumafai e fa'aaogā isi fa'ailoga lavelave e pei o le semikolone, kolone, ma puipui
- fa'aaogā 'upu ma ni vāega-upu (phrases) e fetaui i le mata'upu, le fa'apopototoga, le 'autū o le fa'amoemoe ma lona sini
- 'ia mālamalama 'olo'o ia tusitusi mo itu'aiga o mea 'ese'ese ma 'ia ona iloa fai lea vāega.

'Ia tausisi i le nūmera

I le Year 8, e i le va o le 40–60 pasene le taimi e a'oa'o ai matematika e fa'apito lava i le a'oa'oina o fuainūmera.

- gaosi nūmera fa'atulagaina (tables), kalafa ma tulafono e fa'ailoa ai le feaiaa'i o laina sa'o ma mea e le o ni laina sa'o fua mea va'aia ma fai ni fa'aliiliuga faigofie i le va o isi fuataga (unit of measurement).
- sa'ilili le fua o le ta'ali'oli'o ma le ta'atiaga 'atoa (area) o tafafā tulimanu sasa'o ma tafafā tulimanu fa'asasa (parallelogram), tafatolu ma poloka
- iloilo suiga ma fa'atalanoa pe fa'apefea ona sui foliga ma mamanu pe'a tupu suiga
- fa'amatala mai nofoaga (locations) ma fa'asino itulagi e fa'aaogā ai fua, tulaga (bearing) ma fa'ailo tulaga (coordinates)
- a'oa'o ma fa'aaogā fa'amatalaga (data) e maua ai fasitala (mo se fa'ata'ita'iga, matua ma le lāpo'a)
- fa'avasega fa'amatalaga ma fa'ailoa i 'aula 'ese'ese, ma talanoa e uiga i mamanu ma suiga
- fa'aaogā fasi fuainūmera e fa'atalanoa ai le ono tupu o se mea e a'afia ai le ono tupu fua.

LAGOLAGOINA O LE A'OA'OGA A SI AU TAMA

ILE 'ĀIGA

Faitautusi

- Fesoasoani i si au fanau e fai a latou CD/DVD o tala e sili ona fiafia i ai, pese, tala koniseti pupu'u ma koniseti mālie.
- 'Aumai ni tusi fa'atonuga i le faletusi i le fuafuaga o se mea'ai, meaalofa mo aso fanau po'o le Kerisimasi. Taumulimuli lelei i fa'atonuga.
- Galulue ma isi o le 'āiga e fili ni tusi, mekasini, komi, nusipepa ma isi fa'amatalaga e avanoa mo tagata 'uma o le 'āiga e fatau ai i mata'upu 'ese'ese e fiafia i ai si au fanau – o se fa'ata'ita'iga, laupapauilifa'ase'e (skateboard), fa'ase'e galu, lavalava.

Matematika

- Fesoasoani i si au fanau ina sa'ilili ma fa'afeso'ota'i nūmera o so'o ai lou fale, o se fa'ata'ita'iga, faitauga o maila o le ta'avale e iloa ai le aofa'i o kilomita e fa'aogā ai se tane penisini tumu 'atoa ma le totogi o le tane tumu, pe su'e ai fo'i le tau o le penisini e alu i le kilomita e tasi.
- Talanoa ma si au fanau e fuafua a latou sini ma tapena mo le lumana'i mo mea e manana'o ai pe mo isi fo'i. Mo se fa'ata'ita'iga, su'e pe fia le tau o le alu i le Pasefika i le Kerisimasi, ma le tupe e teu pe sefe i masina ta'itasi e totogi ai le pasese o le malaga.
- Ta'a'alo pelē ma ta'aloga laupapa ma tali fesili ma lu'i o ia ta'aloga fa'atasi ma le 'āiga.

'O mātua, 'āiga ma tagata lautele, e telē la outou vāega 'olo'o fai i le a'oa'oina o tamaiti i aso 'uma, ma e mafai fo'i ona outou lagolago ma fa'alautele mea ua latou a'oa'oina i le 'āiga.

*'Ia 'avea 'oe ma fa'ata'ita'iga lelei.
'Ia va'ai mai si au fanau o fatau
atu ni au tusi i lau gagana muamua
po'o le 'Igilisi. Po 'ole ā lava lau
tusi 'olo'o fatau, pe o se nusipepa,
Tusi Pa'ia, mekasini, komi, tusi
kuka po'o se tusi tala (novel),
'o se fa'ata'ita'iga lelei tele
lea mo si au fanau.*

Tusitusi

- Fesoasoani i si au fanau e tusi ni tusi, pepa alofa (cards) po'o ni 'imeli i matua o matua, uso po'o tuagane o tama ma tina 'olo'o nonofo i isi atunu'u.
- Fesoasoani i si au fanau e tusi se ata telē (poster) mo se mea fa'apitoa i la 'outou lotu po'o se fa'apotopotoga fo'i, o se fa'ata'ita'iga, Lotu Tamaiti, Aso Tina, Aso Tamā, Fa'anaseri, Ulua'i Komunio. Pe tusi fo'i se nusileta e tufa i ou 'āiga i atunu'u i fafo pe 'olo'o nonofo i isi 'a'ai.
- Pu'e ni ata ona tusi lea o se tusi fa'atasi ma tamaiti laiti e fa'aogā ai ata.

*Talanoa ma si au fanau
'aua 'o se a'oa'oga lelei
tele mo lo latou a'oa'oina
i so'o se matua. Fa'aaogā
le gagana e sili ona aogā
mo 'oe ma si au fanau.*

*Talanoa i mea e tusi
e tamaiti. 'Ia 'e naunau.
'Ia 'avea ma mea e 'amata
ai talanoaga. Fa'alogō
ia latou talanoaga, tusa
pe 'e te lē 'ioeina.*

*Talanoa ma si au fanau e uiga
i pa'ū i fale'oloa i le taulaga - 15%
to'ese, 33% to'ese, 20% to'ese,
'afa le tau. Sa'ilī fa'atasi mo 'oloa
pa'ū pito lelei. 'O le ā le tau o le
mea pe'ā 'ave'ese le pasene pa'ū
(discount)? Pe sili atu le fa'atau
o mea e lua 'ae sau fua le isi pe
pa'ū le 25% mai tau o mea e lua?*

'E te fia maua nisi fa'amatalaga?

Mo nisi fa'amatalaga ma ta'iāla i le a'oa'oga a si au tama ma mea 'ua ia 'ausia, e mafai ona e talanoa i lona faiā'oga.

What is the content of this booklet?

This booklet is a condensed version of the Supporting Your Child's Learning series of 9 fold-out sheets available in English.

The first two pages outline how parents, families and whānau can support their children's early learning – from birth until they start school. There is content about reading, writing, mathematics, learning in early childhood education services and learning at school.

There are then two pages for each year level (1–8) – the first explains what children will be able to do if they are meeting the National Standards in reading, writing and mathematics for that year level; the second gives practical, every day, fun tips and ideas for how parents, families and whānau can support their child's learning at home.

How can I use this booklet with parents, families and whānau?

Like the fold-out sheets, this booklet can be used in discussions with parents, families, whānau and students and can be taken home as reference material. Your conversations with parents whose first language is not English could include the following messages:

- Recognising and celebrating the 'whole' child, including their identity, language and culture is important in children's learning.
- Using the family's first language at home also supports children's reading, writing and oral language learning.
- Children can learn in two languages.
- It is easier for children to learn two languages when they are younger than when they are older.
- If their child is a new learner of English, the school may decide it would be fairer to report to them using The English Language Learning Progressions for the first two or three years. The Progressions describe reading, writing, and the speaking and listening expectations for children who are new learners of English. They also help their child's teacher to provide an appropriate teaching and learning programme to help their child make fast progress in these areas. As their child's achievement in reading and writing gets closer to their peers, the school will report progress in reading and writing in relation to the National Standards. Schools will use the Mathematics Standards to report on their child's maths progress and achievement.

How can I access different language versions?

More copies of the translated booklets can be ordered on-line from Down the Back of the Chair at www.thechair.minedu.govt.nz or by email orders@thechair.minedu.govt.nz. Each language has a unique order number that must be quoted: Arabic (order number 2010AR), Chinese (2010CH), Cook Islands Māori (2010CM), Dari (2010DR), Hindi (2010HD), Korean (2010KR), vagahau Niue (2010NU), gagana Sāmoa (2010SM), Somali (2010SL), Tagalog (2010TG), Te reo Māori (2010TM), Thai (2010TH), gagana Tokelau (2010TK), Tongan (2010TN).

Copies of the English series of fold-out sheets can also be ordered from Down the Back of the Chair. Item numbers are: Early Learning (2010EL), Year 1 (2010Y1), Year 2 (2010Y2), Year 3 (2010Y3), Year 4 (2010Y4), Year 5 (2010Y5), Year 6 (2010Y6), Year 7 (2010Y7), Year 8 (2010Y8), Years 1–8 set (2010ST).

The content can also be accessed or downloaded at:

www.minedu.govt.nz/ParentsSupportingYourChild